

**Processus Juridicus contra sagas & veneficos, Das ist:
Rechtlicher Proceß/ Wie man gegen Unholdten vnd
Zauberische Personen verfahren soll**

Goehausen, Hermann

Rintelii ad Visurgium, 1630

X. An judex ob plurium Sagarum denunciations eam personam quæ alio
quinq̄ ante ejusmodi denunciations probæ & integræ famæ fuit
torturæ subjicere possit.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-64982](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-64982)

168 *Qu. X. An ob plurium nominat.*
admissis hinc conditionibus seu potius re-
quisitis, non ideo quaestionis nostrae sta-
tum inverti aut mutari, siquidem non
sunt haec *adminicula* proprie dicta seu *in-*
dicia alia, quae nos exclusimus, sed nudae
limitationes ac solum *circumstantiae* iplarum
nominatum, iuxta quas praesuman-
tur nominantes verum aut falsum di-
cere.

QUAESTIO X.

An Iudex ob plurium Sagarum de-
nuntiationes eam personam quae alio-
quin antè eiusmodi denuntiationes
probæ & integræ famæ fuit,
tortura subicere
possit?

SCitu dignus hic est articulus, & ne-
cessarius: Docui quidem *in quest. praec.*
ob plurium nominationes *torturae* locum
esse sed cum hoc *moderamine*, si tamen Sa-
ga denuntiantes ex personis eorum, con-
tra quos deponunt, falsa non dicere praesuman-
fuman.

lumantur, quæ est elegans limitatio, & à
Doctoribus Patavinis apud Peregrinum in
d. conf. 2. de Magia & Sagis. num. 18. tradita:
Ubi hæc verba leguntur, quæ adscribam:
Hanc tamen, scilicet in quæst. proximè
præced. firmatam conclu'onem libenter mo-
deramus ad temperamenta textus in cap. in fi-
dei. de hæretic. in 6. ibi: Si ex verisimilibus con-
iecturis, vel ex qualitate deponentium, vel ex
personis eorum, contra quos deponunt, falsa non
dicere præsumantur.

Atque hac limitatione præsupposita,
vanus est illorum metus, qui nec in viros
probos & constantes cadere potest, qui,
quod etiam per literas *Vir amicus Clarissi-
mus*, cuius quoq; in quæst. præced. 8. memi-
ni, admonuit, ab ista conclusione, de qua
scilicet in d. quæst. præced. 9. vel ideò absti-
nendum svadent, quod alias facilè cum
uxoribus liberos nostros in præsens vitæ ta-
mæq; periculum coniicere ac propemo-
dum præcipitare videamur: Ubi mætem
tubit quod in simili jocatur Anglicanus
Martialis *Andoenus lib. singulari epigram-
matum ad Heroinam D. Arbellam Stuartam.*
epigram. 24. & 25.

Sacerdos Romanus.

*Vis sit adulterium non dignum morte Sacerdos?**Haud mirum; Coniux est tibi nulla: Sapis.*

Minister Genevensis.

*Vis ut adulterium plectatur morte Minister?**Haud mirum; Coniux est tibi bella: Sapis.*

Sed in re seria & tanti momenti joculari non decet; justitia non novit patrem nec matrem, sed cuiq; suum tribuit. Qui in seculo vivunt & in conjugio cum bonis agant; nec pervertentur, piis cohabitent neq; claudicare discent; caveant sibi à consortio pravorum & impiorum, ac fugiant quos vel *de Fide* vel *Fama* leviter suspectos habent, & facile ab hoc metu, taliq; periculo liberabuntur, semper memores Versiculi noti

Noscitur ex socio qui non cognoscitur ex se,
& hujus,

Omnia si perdas Famam servare memento.
Volui itaq; hanc quæstionem præcedenti subiungere, & an ac quatenus denuntiationibus infamium sit credendum in criminibus exceptis contra *personas bonæ famæ*, diligentius explicare.

Est

Est alias *in thesi* vera hæc sententia ob nominationes *plurium* posse nominatum torqueri, sine aliis adminiculis; quæ nonnunquam in applicatione & *hypothesi* potest fallere; Et ergo aliquo casu *persona bone fame* ob illas torturæ non poterit sublici, aliquo verò casu tutò poterit, si videlicet iudex circumstantiis singulis benè examinatis, merito sibi persvadeat nominatum vehementer urgeri, & propter summam denuntiationum verisimilitudinem, eum verè inculpari: Unde *in quest. preced.* non semel repetii, providi *judicis* esse, *arbitrari* quantum denuntiationib. infamium contra personas *bone fame* sit credendum; Equidem rectè sentiunt illi qui id pro diversitate circumstantiarum *judicis arbitrio* dijudicandum relinquunt, quæ etiam *Delrii lib. 5. in append. 2. quest. 5.* sententia est, cuius doctè & breviter dicta nihil verat adscribere.

Igitur aliquando, *inquit*, plurium sociorum testimonium non eliditur per bonam famam solam, quantumvis certâ, aliquando verò eliditur, & mea quidem
sen.

172 *Qu. X. An ob plurium nominat.*
sententia, à *judicis arbitrio* dependet judi-
care, quando elidatur, quando non: quia
à *judicis arbitrio* pender decidere in ani-
mo suo, quod nam certius in individuo
fit indicium, bonæ fame, an denuntiatio-
nis plurium. Quando certius illi videtur
indicium bonæ famæ, tum abstinere te-
netur à tortura, juxta Bartholum *in leg. 1.*
§. 1. ff. de quest. Angelum *de maleficio in vers.*
Quod fama publica n. 34. Marsilium *in §. di-*
ligenter n. 190. Alexandrum *conf. 180. n. 9. l.*
2. Grammaticum voto. 3. n. 23. Ubi etiam
ad id adducit *Ioannem Andream, & Bal-*
dum, sic etiam *Farinacius q. 38. num. 110.*
Sin verò urgentiores & firmiores judicet
complicum denuntiationes, procedat
ad torturam *saltem leniorem*. Dependet
ergo res à pondere indiciorum, ut præ-
valeant graviora: Confer eundem *Del-*
rium lib. 5. disquis. sect. 3. v. condiciones autem;
Prosperum Farinacium. in praxi criminali
q. 47.

Quamvis igitur eam sententiam *in q.*
preced. nempe sufficere denuntiationes
plurium infamium & Sagarum, ad torturam
ram

possit persona b. fama torqueri. 173

ram denuntiati, cum *Delrio* & aliis *Docto-*
ribus ibidem citatis defenderim, quam &
JCti ac *Professores Ingolstadienses, Fribur-*
genses, & Patavini, teste *Delrio. d. quest. 5.*
versic. ex his iam patet: *M. Ant. Peregrino*
d. consil. 2. de Sagis. n. 34. & seqq. approba-
runt, denuò tamè hic moneo, illud ipsum
judicis arbitrio rectius ac tutius relinqui,
quantum denuntiationibus illis contra
personas bonæ fama credendum sit: Et utiq;
id *judicis arbitrio* debet committere, quis
quis nominationibus plurium infamium
effectum istum ad torturam tribuit, si-
quidem alias, quia ut plurimum denun-
tiantur *persona non diffamata*, rarissimè &
vix aliquo casu plures nominationes istū
effectum operari possent, quod & innuit
Delrio. d. quest. 5. versic. ex his iam patet, ubi
hec habet verba: *confirmatur, quia alias sem-*
per ferè elidentur denuntiationes quia ut plu-
rumum denuntiantur persona non diffamata,
& in hoc crimine vix aliunde quam ex denun-
tiationibus oritur initium diffamationis.

Subiiciam verò hic ex *M. Ant. Pere-*
grino dicto consil. 2. de Sagis, quid alii hac in
que-

174 *Q. X. An ob plurium nominat.*
quaestione statuerint: Multi tenuerūt, in-
quit Peregrinus. d. loc. n. 35. constantem &
nō vulgarem denuntiati bonam famam
elidere indicium proveniens ex nomina-
tione plurium, ut non sufficiat ad tortu-
ram, ne sit in facultate horum infamium,
de se convictorum gravare bonum no-
men, existimationem, & quod peius est,
personam viri probi, Raph. Cuman. con-
sil. 136. ad plurium. colum. 4. Alexand. consilio
89. num. 13. lib. 3. Marsil. consil. 74. num. 25.
& in crimine maleficii consil. 109. num. 27.
Paris. 151. num. 13. lib. 4. Grammat. in suis
consiliis 21. num. 8. consil. 35. n. 37. consil. 57. n.
11. cons. 58. n. 18. & cons. 66. n. 5. & pulchrè
in decis. 28. n. 17. & 18. ubi post Andr. Ifern.
Decian. Felin. & Bertrand. ab eo allegatos
sic plenè firmat: Socin lun. consil. 39. num.
66. lib. 2. Roland. consil. 16. n. 24. & 73. num.
36. lib. 1. Menoch casu 474. num. 42. Berta-
zol. cons. 59. n. 8. & 61. num. 16. Onded. con-
sil. 100. n. 40. libr. 1. qui plures alios addu-
cunt.

Et quamvis plures alii contra stete-
rint, à quorum opinione non facile di-
velli-

vellitur, licet præcedens sit communiter
recepta. Farinac. *question.* 47. n. 187. Quia
ut experientia docet, nullus est tam pra-
væ conditionis, qui de facili reperire non
possit duos, aut tres testes attestantes de
illius bona fama; & præterea excusatio
respectu bonæ famæ pluribus modis solet
diluui. Menoch. *cons.* 101. n. 57. verum, ut di-
ximus ante, intelligimus de bona fama
constanter & firmè probata, ut dubitari
non possit, communi in eo loco hominũ
existimatione denuntiaturum pro retro-
actis suis moribus haberi pro bono viro,
alieno à crimine imputato. Nam ex eo,
quod cuius existimationis quisq; in civi-
tate sua sit, plurimum adiumenti affertur
ad illuminandam veritatem, uti præcite
inquit. *text. in l. de minore, §. plurimum: ff. de
quest.* Confer eleganter Delrium *d. lib. 5. in
append. 2. q. 5. in prin.*

Alii tamen senserunt generalem bo-
nam famam nominati, non tollere indi-
cia particularia. Alexand *cons.* 77. n. 9. *lib.*
1. & *cons.* 62. n. 5. *lib.* 3. Vide Delrium *d. qu.*
5. Quare in criminibus maleficis, quæ
gra-

176 *Qu. IX. An ob plurium nominat.*
gravissima sunt, Binsteld. *lib. 2. conclus. 6.*
Dub. 3. Illation. 6. & Delrius lib. 5. sect. 3. vers.
Admittuntur. & vers. fama bona, senterunt
indiciū hoc particulare denuntiatio-
num plurium excludere præsumptionē
generalem tuborientem à bona fama, ac
ideo nominatum torquendum esse, *levi-*
ter tamen.

Nos advertendum putamus, quod et-
si in criminibus exceptis admittantur, &
recipiantur testes criminosi & infames,
item etiam audiantur rei de se ipsis con-
fessi & convicti, non tamen nec isti, nec
illi sunt integræ fidei. Alexand. *Consil. 11.*
sub numero secundo lib. 1. Gigas de crimin. las.
Maj. in tit. Quomodo & per quos q. 3. n. 3. Æ-
gid. Boss. in tit. de indic. n. 177. Farin. q. 43.
n. 4. & q. 56. n. 71. & n. 155.

Præterea advertimus, quod ubi extant
aliqua indicia, quorum causa procedi
possit ad torturam, si tamen in contrariū
alia urgeant, eliduntur, ut ad torturam
deveniri non possit. Bart. *in leg. 1. §. 1. ff. de*
quest. Angel. de Malefic. in ver. Quod fama
publica. n. 34. Marsil. in. §. diligenter. nu. 190.
Alexan.

possit persona b. fama torqueri. 177

Alexan. consil. 189 num. 9. lib. 2. Grammat.
103. n. 20. ubi etiam in id adducunt. lo-
Andr. & Bald. plenissimè *Farinat.* q. 38.
m. 110.

Quare si efficaciter fundatam & pro-
batam ultrà bonam famam concurrerēt
aliqua adminicula ad exculpandum reum
denunciatum, vel etiam rei denuntian-
tes paterentur *alios defectus* inhabilitan-
tes eorum personas, aut debilitantes eo-
rum dicta, vel quia essent infames, ac rei
pro aliis atrocibus criminibus, ita ut ap-
parerent personæ sceleratæ, & vitæ infam-
atæ, vel quia essent viles, in his sanè ca-
sibus concurrente bona fama rei denun-
ciati benè constabilita, fortè melius est
licere, ut à tortura denunciatus eripia-
tur. Nam in omni materia duplicitas in
iure multum consideratur, ad augendum
& ad detrahendum: *Duo vincula sanguinis:*
Dua fictiones: Dua improprietates: Dua prohi-
bitiones: Duo indicia: Duo actus geminati: Dua
confessiones, & eiusmodi plura. Et in excep-
tis ad evadendum torturam ex nomina-
tione reorum convictorum, & vitæ infam-

M

matæ

178 *Qu. X. An ob plurium nominat.*
mata sic tradiderunt Grammatic. *cons. 1.*
Fori iudicat: nu. 61. & cons. 15. nu. 27. & latius
cons. 70. n. 8. Gig. loco praell. qu. 7. n. 7. Natta
cons. 298. n. 6. Roland. libr. 1. cons. 16. n. 20.
& 73. n. 24. Menoch. dict. casu. 474. nu. 54.
Malscard. cons. 1317. n. 41. Vinc. Onded. di-
cto consilio 100. n. 17. & 18. Farin. q. 43. n. 179.
ubi plures alios concordantes adducunt.
Quare obstantibus ipsis denunciatoribus
duabus, vel pluribus exceptionibus, tor-
turae indicium ex eorum denominatione
suboriens potest dici elisum, ut insuffici-
ens reddatur ad torquendum. Hæc J. C. C.
Patavini.

Ita quidem *interpp.* circa hunc articu-
lum variarunt sententiis, at tamen ego
malim *iudicis arbitrio* hic locum relinque-
re, quæ etiam, sicuti dixi, *Delri* sententia
est, & ab iplo eleganter comprobata, *in*
d. q. 5. Et quamvis in processu adversus
Sagas plurimi non expedire dicant, tam
multa *iudicis arbitrio* relinqui, quibus sic-
uti me non oppono, ita planè existimo
quoad hunc tamen articulum maximè
propter probationem *fama bone*, & huius

circumstantias ac qualitates diversas, ne-
cessario aliquid iudicis arbitrationi dari
portere, nimirum ut ipse dijudicet, quā-
do elidatur plurium sociorum nomina-
tio per bonam famam denunciati, & quan-
do non?

Cæterum, errant procul dubio illi, qui
tunc simpliciter inferre volunt non ideo
ob plurium Sagarum, velut complicum
denuntiationes, sine aliis adminiculis,
contra personam alioqui probæ ac inte-
græ famæ procedendum esse ad torturam;
Etenim hoc inde non sequitur: Iudex
quidem arbitrabitur quantum denun-
tiationibus infamium contra personas
bonæ famæ sit credendum. Sed hoc po-
tius, nihilominus *in thesi* verissimum ma-
nere potest, ob plurium denuntiationes
posse nominatum sine aliis indicis tor-
tureri, ut tamen id semper ab arbitrio ju-
dicis dependeat iudicare an *hoc vel illo ca-*
u plurium denuntiationes contra bonæ
famæ personæ *hanc vel illam* possint ad-
mitteri & valere ad torturam. Atquin,
inquit, Tannerus *ad 2. 2. Sancti. Thoma.*

quest. 67. a. 8. ipsemet *Delrius* citata *quest. 5*
 non audet universim absolute affirmare,
 indicium plurium complicum infamium
 prevalere adversus bonam famam per-
 sonæ denuntiatae; Sed iudicis arbitrio
 permittit judicare quando eiusmodi te-
 stimonium elidatur, quando non, ita qui-
 dem, ut si certius ei videatur indicium
 bonæ famæ, quam denuntiatio plurium,
 tum iudex teneatur abstinere à tortura;
 ut superius verba *Delrii* retulimus: at verò
 in hoc crimine, quidquid sit de cæteris
 exceptis criminibus, moraliter loquen-
 do, & secundum prudens iudicium, nun-
 quam non certius merito haberi potest
 indicium bonæ famæ, quam denuntia-
 tionis complicum; cum hoc omnibus
 prudenter spectatis, sit incertissimum, ita
Tannerus loquitur; illud verò, firmam &
 constantem innocentiae præsumptionem
 afferat: Ergo bonæ famæ indicio potius
 standum, quam lubricis & periculosis e-
 iusmodi denuntiationibus, si solæ sint:
 Quæ est *Tanneri* illatio.

Verum potest replicari, cum variantur

circa

circumstantiæ ac facta sint infinita, certo
pro regula definiri nequit, semper,
quod vulr *Tannerus* bonæ famæ indicio
mandum esse, sed id arbitrationi iudicis
potius committitur: & concluderet ratio
Tanneri, si quoad omnes denūtiatos *Fama*
foret eadem ac peræquè constans &
certa, quod quia non nisi in *Republica Pla-*
tonica, vel *Thomæ Mori Vtopiâ* esse potest,
meritò relinquitur locus iudicis arbi-
trio, & quamvis quilibet præsumatur bo-
nus, attamen hæc præsumtio *generalis* est,
cui in animo iudicis *specialis* præsumtio
explurium denuntiatione nascens, de-
rogare potest. Vid. *Binsteld. concl. 6. dub. 3.*
Mat. 6. lib. 2. Et cerrè neq; omnes denuntia-
tionum sua bona facta peræquè constanter &
plenè probare possunt, neque omnes et-
iam denuntiationes peræquè probabiles
sunt ac parem fidem merentur, sed hæ re-
spectu personarum denuntiantium & a-
liarum circumstantiarum plus, & minus
iudicem movere possunt, cuius itaq; arbi-
tratu hoc necessariò relinquendum,
quantam fidem mereantur. Quid enim

si ad bonam famam nō accedant alia iudicia ad exculpandum reum denuntiatum, atq; ita denuntiationibus nihil obstet præterquam bona denuntiati Fama? quid si reis denuntiantibus plures defectus, de quibus antea ex *Peregrino* retuli, non possint obiici, qui eorum personas vel dicta debilitent? Sanè iudex omninò arbitrabitur, cui standum potius, vel si dixeris, etiam hoc & omni casu standum bonæ famæ indicio quam eiusmodi denuntiationibus, sic quidem contradicis *Dd.* omnibus quos ante ex *Peregrino* retulimus, Confer *Delrium in d. append. 2. q. 5. versic. alii censent*: & insuper denuntiationibus omnem fidem abnegabis, aut frustra interrogabūtur de sociis complices, quippe quorum denuntiatio ac testimonium fidem nō mereatur, atq; ita nō amplius etiam hoc crimen veneficii *inter excepta*, vel certè tantum nominatenus referendum fuerit; quod si verò concesseris nominationem aliquid probare, veluti ad inquirendum vel capturam, concedendum quoq; erit, eandem, si plurium

hæc

possit persona b. fama torqueri. 183

hæc fuerit aliquando ad torturam probare posse. Vide quæ dixi *in quest. preced. 9. versic. verum ad hoc sciendum est*: quod quoniam certa regula definiri nequit, iudicis arbitrationi ideò erat relinquendum, *per L. 1. ff. de jure deliber.*

Atquin multis probat *Tannerus d. loco.* indicium denuntiationis complicum, omnibus prudenter spectatis, esse *incertissimum, lubricum ac periculosum*, quod adeò iudex in comparatione *cum bona fama*, nunquam attendere debeat, cuius præcipuas rationes nihil vetat adscribere; præsertim quod inde plurimum lucis inferri possit iis, quæ *in quest. preced. 9.* diximus.

Probat verò illud. 1. Nam aut denuntiantes *inquit* verè, uti de se profitentur, sunt striges & maleficæ, aut non sunt: si non sunt, tunc & de se ipsis mentiuntur, & de aliis complicibus nihil sciunt; præsertim quia hoc crimen occultum est, & solum complicibus notum esse solet: si autem sunt, ut supponitur, tum & re ipsa & secundum justam præsumptionem, ex ipsa vi ac natura criminis, tales personæ

M 4

lunt.

sunt, quæ cum omnibus, tum præcipuè
innocentibus, quovis modo nocere, ad-
eoq; vel maximè falsa etiam denuntia-
tione, supplicium parere cupiunt: Sicut
enim, *fidelis testis non mentitur: ita profert
mendacium dolosus testis, Proverb. 14. ver. 5.*
Quomodo ergo, *quærit Tannerus*, earum
denuntiatio tanti momenti esse possit, ut
valeat ad capiendos, & gravissimis tortu-
ris afficiendos eos, qui ante hac semper
bonæ ac integræ famæ extiterunt?

2. Hinc stante contraria sententia ait
Tannerus, gravi & morali periculo expo-
nuntur personæ innocentes, ne tum ad
torturam adeò gravem & infamem; tum,
quod ob magnitudinem torturæ ferè cō-
sequens esse solet, ad ipsum deniq; ultis-
mum & gravissimum mortis supplicium
pertrahantur, non parvo damno ipsius
Reipublicæ. Est enim hac ratione in po-
testate sagarum, quoslibet innocentes
denuntiare, eosq; ita ad communionem
eiusdem pœnæ pertrahere: & cum ex al-
tera parte voluntas hæc faciendi iis non
desit, aut certè non deesse merito præsu-
matur,

umatur, quam facile est, ut per tales pro-
cessus in præsentissimum periculum et-
iam innocentes coniciantur. Uno ver-
o, secundum hunc procedendi modum,
sagæ & possunt facile nocere, quia pos-
sunt mentiri & innocentes nominare:
idq; in foro externo innoxie, quia men-
dacia hæc occulta sunt; & volunt nocere
re, quia sagæ & Diaboli mancipia & in-
strumenta sunt. Quid ergo superest, nisi
manifestissimum innocentum periculū?

Ita Tannerus.

Pergit & addit ipse. 3. hanc rationem:
Certum est, sagas non rarò in somniis à
Dæmone deludi, dum se putant ad hunc
vel illum locum transferri, & cum his vel
illis personis versari, imò valdè credibile
est, eiusmodi translationes sæpius tantū
esse phantasticas, non veras & reales (*de
quo vide quæ diximus in qu. præced. 4. & 5.*)
Cum ergo tam pronum & frequens
sit illusionis periculum, adeò ut nec
illæ ipsæ, quæ talia patiantur, partim ob
simplicitatem, partim ob phantasiæ &
imaginationis firmitatem, partim ob

M 5

Dæ.

Dæmonis vaticiniam, satis aliquando inter veras & falsas eiusmodi translationes & negotiationes distinguere possint; quo modo eiusmodi denuntiationes per se solæ haberi possint pro claris probationibus, quales ad torturam requiruntur; *juxta Clarum lib. 5. §. fin. q. 20. Menoch. 1. presunt. q. 88. & 89. & de arbitr. jud. quest. casu. 90. n. 9 & casu 270. n. 3.*

Addit 4. Constat exemplis quibusdam inquit *Tannerus* in conventiculis Sagarum nonnunquam à Dæmone repræsentari eas personas, quæ revera tunc præsentis non sunt; nec potest certò constare, id Deo extra ordinem permittente, non aliquando etiam circa personas innocentes accidere posse; quando id re ipsa accidisse, plures fide dignæ relationes habent; & in vita *B. Bethæ Reuttensis*, quæ quotidianis hodiè maximisq; miraculis claret, legitur, Dæmonem cum eius incredibili abstinentiæ detractum ire vellet, eius persona indutum omnis generis cibos furtim subduxisse, quasi ficta tantum & simulata nō vera esset ea à virgine repræ-

repræsentata abstinencia: Ubi etiam advertendum est, ad hoc, ut Diabolus aliquam personam repræsentet, non opus esse speciali & miraculoso Dei concursu, sed id Diabolū facere posse per se ipsum ac naturali virtute, nisi speciatim à Deo inhibeatur: Quare etiam ait *Tannerus* ex aliis historiis constat, Diabolum subinde ad decipiendos simplices, etiam Sanctorum, imò ipsius Christi, aut B. Virginis personas repræsentasse; & aliis modis nonnunquam pios justosq; viros Dæmonibus cruciandos fuisse permisos tradit *Chrysostomus de provid. Dei*. Ergo etiam ex hac parte, non satis firmæ & certæ, sed potius dubiæ & suspectæ sunt eiusmodi denuntiationes.

Pergit *Tannerus* & addit. s. hanc rationem: *Experientia judicum inquit, & ipsarum strigum confessione cōstat, hoc crimen solis per se criminalibus eiusmodi processibus, quantumvis rigidis, non extingui: Imò vix diminui: etsi quidem nihilominus processus illi prorsus necessarii sint, tum ad justitiæ exemplum: tum*

ob scandalum tollendum. Ergo cum ex una parte tantæ utilitatis non sint; ex altera parte, si tantum solis denuntiationibus deferatur, facile possit periculum creari innocentibus. ita hi processus moderandi jure videntur, ut saltem morale periculum innocentum absit, quod fiet, si solis per se denuntiationibus Sagarum non admodum fidatur, saltem adversus personas bonæ & integræ famæ, nulloq; alio indicio de scelere notatas.

Quod & ipse tandē 6. hac quoq; ratione confirmat, denuntiationes *inquit* eiusmodi per se solæ non sufficiunt ad condemnationem, quod certum: Ergo in hoc processu, nec ad torturam: *consequentia probatur*: quia moraliter quasi certum est, ob acerbiteriam & frequentiam torturæ, quæ in hoc crimine adhiberi solet, reos ui torturæ adactum iri ad confessionem; adeò ut à Viro non solum cordato, sed etiam docto, pio ac prudente, qui in his negotiis multo tempore versatus erat, ipse (de se ait *Tannerus*) audiverim, se tantum sibi roboris polliceri non posse,
ut

ut pro tuenda innocentia eiusmodi torturas sustineat: & frequens denuntiatarum sermo auditur, malle se mori, quam eiusmodi torturas perferre, præsertim non tantum corpori acerbis, sed nonnunquam etiam pudori ac honestati naturali parum consonas.

Atque hæ sunt ex rationibus *Tanneri* præcipuæ, quibus utitur *citato loco*, & quibus nominationibus complicum prorsus nihil contra personas bonæ famæ credendum esse, voluit ostendere, atq; ita sententiam *Delrii aliorumq;*, quam & ego in *quest. præced. 9.* lecutus fui, funditus evertere: Palmarium est, quod *Tannerius* urget, & vel unicum sufficere inquit, quod striges seu sagæ universali odio erga totum quasi humanum genus, suosq; adeo etiam (*verba Tanneri sunt*) vel proximos consanguineos, puta parentes, filios, fratres, sorores &c. laborant, quibus ideò ob præsumtū illud odium, quod adversus quoslibet animo fixum gerere censentur, & à quo etiam apud Germanos nomen *Unholden* accepisse videntur, contra personam
alio.

190 *Qu. X. An ob plurium nominat.*
alioquin bonæ famæ credendum nihil
fit, addit & hoc, quod eiusmodi denun-
tiationes non solum ex odio & malitia
denuntiantium, sed etiam ex illusionibus
Diaboli falsæ præsumantur, quippe quod
Sagæ non rarò à Dæmone in somniis de-
ludantur, dum se putant conventibus
nocturnis interfuisse, hancq; vel illam
personam vidisse, ut nec ideò illarum te-
stimoniis fides haberi possit: Deniq; &
illud considerat, quod tortura sit res fra-
gilis & periculosa, quam etiam ob acer-
bitatem mors ferè consequatur; Hæc
præcipua sunt quæ adfert *Tannerus*: Sanè
non diffiteor hæc singula, præsertim pri-
us illud de odio Sagarum & voluntate
nocendi, eiusmodi esse, quæ meritò in
considerationem venire debeant, attā-
men iccirco omnem fidem nominatio-
nibus simpliciter abnegare velle, fortè
dici posset in eo plus concludi quam præ-
missum fuerit.

De eo *Interpp.* conveniunt, si alia ad-
minicula ad denuntiationes, præsertim
plurium accedant, denuntiatum tametsi
bo-

bonæ famæ sit, sicuti, quod valdè notan-
tum, pleriq; denunciati solent esse, eo
ausu indubiè ad capturam & secundum
superiorem etiam ad torturam posse judi-
cium progredi. *Vide quest. preced. 9. ver. 2.*
sic cum nominatione unius socii. Et ergò con-
sequitur, denuntiationes aliquando &
quidem aliquale facere indicium, frustra
siquidem ad effectum vel capture vel tortu-
ræ concurrerent, si nihil prorsus admini-
cularentur, nihilq; fidei mererentur; Et
meo iudicio rectè *Delr.* qui jure naturali
vel criminosis nihil unquã credendum
asserit, mihi certè sit incredibilis, ait *lib. 5.*
in append. 2. q. 1. lit. m. Confer elegantèr
quæ habet *M. Anton. Peregrin. d. cons. 2.*
n. 8. ibi: & licet singuli criminosi non faciant
fidem ad torturam, faciunt tamen qualem qua-
lem præsumtionem, quæ sufficit ad inquiren-
dum: Numerus ergo auget illam qualem fi-
dem, ut sufficiat ad torturam, nempe in testib.
numerus supplere solet, quod deficit in fide L. 3.
§. 2. ibi, alias numerus testium. de testibus &c.
Ita *J. Cti Patavini.*

Quo præmisso fortè possent contra
ratio,

ratio,

rationes *Tanneri* hæc replicari, vel quod ille partim nimis generaliter & in effectu hoc concludant, non debere iudicem ad nominationes complicum, ullo modo & casu attendere, etiam quoad inquirendū & capiendum, quod tamen est contra ipsam *Tannerum d. loco. in fine.* ubi etiam unius denuntiationem, consideratis circumstantiis personarum, prodesse aliquando ad inquirendum, admittit; vel quod partim ex illis hoc tantum inferri possit, non debere iudicem aut ob unius nominationem ad *torturam* aut ob pluriū nominationes ad *condemnandum* procedere, & sic in excessu propter nimiam credulitatem peccare, de quo dictum in *qq. duabus precedent.* vel etiam quod verior hæc sit sententia, conventus *Sagarum* nocturnos ut plurimum ac frequenter esse reales, de quo multis dixi in *qq. preced.* 4. & 5. vel deniq; quod alias ob eundem mortis metum, de quo in ratione *Tanneri* 2. & 6. à *tortura* in aliis etiam criminibus abstinendum foret, & quamvis quoad illa non ita subsit periculum falsæ denuntias

rationis de alius, attamen subest propter
torturæ magnitudinem, sic *Tannervs loqui-*
ur, periculum falsæ de se confessionis.

Et utitur quoq; hoc argumento *Godel-*
man. in quodam consilio quod refert ac
sequitur leviter *Dedekennus vol. 2. the-*
uri decisionum & consil. vii. von *Zaubereyl*
12. ibi: Es ist auch ohne das gefährlich
und mißlich vmb die Tortur / sintemahl et-
liche von Natur so hart / das sie alles leiden
und negiren, etliche so schwach / daß sie sa-
gen / was nie geschehen sen.

D. Luther vnd *Georg Lauterbeck* schrei-
ben eine Histori / die zu *N.* (ubi?) geschehen /
von einem Kauffman / der auß gewesen / der
Hencker schleicht in den Keller / ermordet
Wage / Tochter / Frau / vnd nimbt darnach
alles. In reditu klaget der Kauffman seine
Noth dem Rath in beysein des Henckers:
der Hencker sagt / der Kauffman hab jäm-
merlich gelebt / vnd wol selbst gethan / er
wolts ihm wol abfragen / (quæ verisimilia
non sunt, habent speciem falsitatis) die
Tortur gehet an / er bekents auß Angst
vnd wird gerichtet. Endlich der Hencker

N

ver-

194 Qu. X. An ob plurium nominat.
verkauft einen Becher / darauff ist des an
dern Wapffen / da kompts auß vnd wird ge
richtet.

Im Erzkstift Bremen im Ampt Te
genhaussen / hat ein Junger reicher Ehe
man gewohnet / vnd seine Mutter vnd
Knecht bulen funden / da schlegt er nach dem
Knecht / vnd bleibt der Hut / der Knecht ent
leufft: Des Knechts Vatter klaget ihn an /
wird gerichtet / (contra doctrinam Farin.
de inquisit. lib. 1. tit. q. 1. n. 8.) Als er in Tortur
bekent / daß er ihn ermordet / vnd im Sack
in die Weser geworffen / an der Wahlstadt
vermhanet ihn der Prediger / er sagt nein /
aber was ist's / ich sage Ja Ja / daß ich der
Marter abkomme / aber der Mann vnd
Sohn seyn auch endlich von Gott gestraffet
worden.

Im Lande Holstein mit Eheleuten / der
Teuffel reiset Mutter vnd Kinder den
Vatter zuermorden / der Vatter leufft
weg / leget seine Kleider ins Schiff / vnd ge
het zu seinen Freunden ins Landt Sachsen /
da ward das Weib vnd Kinder gegriffen /
als hetten sie ihn vmbbracht / bekennens in
der

der Tortur, für der execution sagen sie dem
Pastorn alles/ aber bitten / D; ers nach ihrem
odt erstlich sagen wolt/ damit sie nicht wider
gepeiniget würden.

Es hilfft auch nicht/ wann schon die Zaus
erer auff ihr Aussage sterben. Exemplum
(scilicet in X ut Talpa) Ein Mörder/
kompt zu Schumacher/ der wolt Geldt ha
ben für Schu/ da trawet ihm der Mörder/
als er eingezogen ward/ spricht er/ der Schu
ster hab im geholffen/ der bekennets in Angst
werden beyde zum Gerichte geführet / der
Mörder bittet den Hencker / er sollte den
Schuster erst richten/ da geschicht solches.
Als er nun ihm die Arm vnd Bein zersto
sen/ spricht der Mörder: Halt still / vnd er
schlet da die Geschichte/ da wird er gefraget/
Warumb? sagt er / er hab ihm einmahl ein
Par Schuh versaget/ daß habe er ihm ver
gelten müssen.

Hac ibi ex Godelmanno *Dedekennus*
refert: ex quibus & similibus exemplis
non nisi vitiosè & ineptè hoc modo in
fertur: aliquando Rei vi torturæ de te
nentiuntur: Ergò nunquam torqueti

N

de

debent, sanè ex particulari affirmativa inferre universalem etiam affirmativam, in materia non necessaria, Logicum non est; prout & supra *in questione* de conventibus nocturnis Sagarum dixi; quando & ibi adversarii hoc modo argumentantur, Aliquando deluduntur; Nunquam ergo ad conventus verè deferuntur; quomodo inferre ineptum est; Et in recitatis exemplis ob neglectam fortè sufficientem inquisitionem & corporis delicti explorationem, iudices peccant, & possunt huiusmodi à bono & prudente iudice præcaveri, si torturam pro ratione indiciorum & personarum, multum vel partum, mitius vel acerbius, adhibeat, P. N. D. art. 85.

In summa si iudex, uti decet, legitima via ac tramite procedat, adeoque processum contra Sagarum debito modo instituat, Deum ac Justitiam præ oculis habeat, Theologorum etiam ac Jurisconsultorum ope ac consilio frequenter utatur, nihilque arbitrio cerebrino peragat, non dubium est, quin facillè innocentes sint extrà periculum

nam vel mansuri, vel illud Deo iudicis a-
nimam flectente ac dirigente rursus e-
rasuri: præcipuè verò oportet iudicem
diligenter singulas circumstantias exa-
minare, & confessa per torturas indicia
damnorum aliis illatorum inquirere &
explorare, priusquam condemnet, & si
tortè Saga confiteretur solum de inten-
tatis maleficiis, quæ quod effectu carerent,
ab effectu explorari non possent, nihilo-
minus ex aliis signis & circumstantiis, an-
te capitalem sententiam, sese informare
& nunquam explorationem penitus ne-
gligere debet,

Quod ideo dico, ne iudex Sagam quæ
apostasiam & pactum cum Dæmone, sed
absq; eo quod damna fecerit in tortura
confessa fuerit, statim ad ignem pertra-
hat, sed prius cuncta rimetur, aliquantu-
lum subsistat, ut ei veritas manifesta fiat;
Nec satis capio quod *Tannerus* dicit, pro-
cessum adversus veneficas *per se ac sua na-
tura* in periculum innocentium vergere,
quod fortè duriusculum posset videri, &
utique restringendum est ad indebitum

processum, & in quo nimia credulitas
denuntiationibus adhibetur, ac fortè ad
denuntiationem unius ad quæstionem,
vel plurium ad condemnationem pro-
ceditur, neglecta etiam omni personarum,
tam denuntiantium quam denuntiato-
rum consideratione. Et tandem ut hoc
addam, cum tortura expurget denuntis-
antium complicum infamiam, faciatq;
eos credibiles. Delrio. *d. lib. 5. in append. 2.*
q. 3. vers. his argumentis nihil moveor: Et er-
gò si ad torturam quoq; pœnitentia ac-
cedat, de eaq; iudici per signa exteriora
appareat, quomodo dicemus tali casu il-
legitimè procedere iudicem, si ex pluri-
um complicum nominatione ad tor-
turam procedat? qui si hoc casu propter
bonam famam denunciati, etiam ab in-
quisitione abstinere vellet, ne ille iudex
officio suo malè præesse videbitur, quo-
niam malum eradicare non laborat, con-
tra *L. congruit. 13. de offic. Præsidis.*

Quod amplius *Tannerus* dicit, Dæmo-
nes etiam personas innocentes posse &
solere repræsentare, ad id iam supra in q.

pre-

preced. §. in fine. respondimus, & adde
Delrium d. lib. 5. sect. 6. vers. sed inquiet po-
test in conventu innocens representari. ubi
per exempla docet, Deum eorum inno-
centiam tandem in lucem proferre, ut in
illo ipso facto B. Bethæ Reuttenfis, quod
Tannerus urget. Desino plura; possent
fortè tamen illæ Tanneri rationes iam re-
citatae judicem conscientosum permo-
veri, ne in praxi facile personam denun-
tiam, quæ antè eiusmodi denuntiatio-
nem apud omnes famam bonam con-
stantemq; habuerit, ex plurium nomina-
tionibus, si solæ sint & aliis adminiculis
non juventur, torturæ subdat, in quo sic-
uti eum non syndicandum esse dicerem,
si etiam dignitatis & status conditio inter
denuntiantem & denuntiatum inæqua-
lis foret nullaq; notitia ipsis intervenisset,
ita existimarem, si ad plurium nomina-
tiones levia saltem adminicula accede-
rent, veluti si inter illos vitæ genus foret
simile, aliqualis notitia, & dignitas ac fa-
milia non multum inæqualis &c. torture
omninò locum esse, atque hoc in con-

100 *Qu. XI. Fama qualiter indic. faciat*
cursu bonam Famam denuntiationibus
cedere debere; verum finio, ac *judicis ar-*
bitrio hic locum relinquendum esse con-
tendo.

QUÆSTIO XI.

De Fama an & qualiter indicium fa-
ciat in crimine Veneficii? ubi pra-
ctica articulandi subiici-
tur.

D*IXI* in qq. *precedentibus*, simpliciter
ac in thesi loquendo plurimum infam-
ium denominationem sine aliis admi-
niculis contra bonæ famæ personas ad-
mitti & posse valere ad torturam; quod si
tamen ad bonam famam accedant alia
indicia ad exculpandum reum denun-
tiationum vel etiam Reis denuntiantibus
plures defectus possint obiici, aut quid a-
liud pro denuntiationibus in considerationem
jure veniat, *Vide quest. preced. 10. in fine.* his
casibus *judicis arbitrio* locum esse volui, ut
ipse judicaret, num vis bonæ famæ, aut
denuntiationum probabilitas, vincere de-
de-